

АНОТАЦІЯ

Ваколюк Ю. О. Відкриття матеріалів іншій стороні в кримінальному процесі України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. – Національний університет «Острозька академія», Острог, 2025.

Дисертація присвячена дослідженню процедури відкриття матеріалів іншій стороні в кримінальному процесі України через розкриття сутності, теоретичних та практичних аспектів цієї процедури.

У першому розділі дисертації здійснено загальнотеоретичну характеристику процедури відкриття матеріалів іншій стороні в кримінальному процесі України.

З'ясовано, що окремі аспекти проблематики відкриття матеріалів іншій стороні досліджувалися і досліджуються теоретиками та практиками у сфері кримінального процесу. Не залишилися поза увагою дослідників і питання, пов'язані із проблематикою відкриття матеріалів іншій стороні, зокрема, питання ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, надання доступу до матеріалів, переважно досудового розслідування тощо. Проте дисертаційних робіт, присвячених комплексному дослідженню виключно проблематики відкриття матеріалів за Кримінальним процесуальним кодексом України (далі за текстом - КПК України) досі написано не було, тому ця дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням процедури відкриття матеріалів іншій стороні у кримінальному процесі України.

Досліджено передумови впровадження у 2012 році процедури взаємного відкриття матеріалів у кримінальному процесі. Крім того, звернуто увагу на подібні за змістом процедури надання доступу до матеріалів при завершенні досудового розслідування, передбачені у кримінальному процесуальному

законодавстві Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії, Федеративної Республіки Німеччина, Франції, Японії, Республіки Польща.

За результатами аналізу понять «відкриття матеріалів», «ознайомлення з матеріалами» та «доступ до матеріалів» (а також похідних від них понять), констатовано, що і на законодавчому рівні, і в практиці реалізації кримінальних процесуальних норм ці поняття часто безпідставно ототожнюються, подекуди має місце непослідовність у визначенні співвідношення цих понять. Сформульовано авторське визначення поняття «відкриття матеріалів» як передбаченої ст. 290, ч. 5 ст. 301, абз. 2 ч. 2 ст. 314, ч. ч. 2, 6 ст. 333, ч. 2 ст. 339, ч. 1 ст. 479¹, ст. 483¹¹ КПК України процедури (сукупності процесуальних дій, рішень), завдяки якій визначені КПК України суб'єкти кримінального провадження отримують копії матеріалів або доступ до тих документів, інших предметів матеріального світу, які доводять обставини об'єкта пізнання у кримінальному провадженні з наданням цим суб'єктам можливості ознайомитись, а також, за винятками, передбаченими КПК України, – зробити виписки, скопіювати чи відобразити іншим шляхом інформацію, яка міститься в таких матеріалах.

З'ясовано значення відкриття матеріалів іншій стороні у кримінальному процесі України. Констатовано, що ця процедура є формою реалізації конвенційних, конституційних та кримінальних процесуальних засад.

Крім того, визначено юридичні та фактичні підстави й умови відкриття матеріалів різними учасниками провадження на етапі завершення досудового розслідування. На основі дослідження підстав та умов відкриття матеріалів запропоновано доповнити ч. 7 та ч. 8 ст. 290 КПК України обов'язком приватних осіб, зазначених у цих частинах, повідомляти, після ознайомлення з матеріалами, відкритими в порядку ст. 290 КПК України сторонами, про наявність у них зібраних матеріалів, які вони бажають використати в суді як докази та надавати доступ стороні обвинувачення та стороні захисту до таких матеріалів.

У другому розділі проаналізовано процесуальну діяльність учасників кримінального провадження при відкритті матеріалів під час завершення досудового розслідування в кримінальному процесі України.

Звернуто увагу на недосконалість юридичної техніки, яка призводить до порушення прав потерпілої особи, у зв'язку з відсутністю у ч. 7 ст. 290 КПК України вказівки на відкриття матеріалів представнику та законному представнику потерпілого.

Встановлено, що наслідки невідкриття матеріалів залежать і від виду таких матеріалів, і від суб'єктів, які мали б їх відкрити. Визначено, що, відкриваючи матеріали досудового розслідування, обов'язково потрібно відкривати письмові матеріали, які є самостійними доказами у розумінні, найперше, ст. 84 КПК України. До об'єктів матеріального світу (наприклад, речових доказів) потрібно надати доступ, але їх невідкриття, у разі неактивної поведінки сторони захисту, не призводить до недопустимості доказів, як і невідкриття об'єктів експертного дослідження та документів, які вказують на прийняття процесуальних рішень.

Аргументовано необхідність внесення змін до КПК України, які б передбачали застосування процедури, зазначеної у ч. 10 ст. 290 КПК України, під час вирішення питання надання доступу до відомостей, що були видалені згідно з ч. 5 ст. 290 КПК України.

Встановлено, що законодавче регулювання процедури відкриття матеріалів дізнання містить низку недоліків. Саме формулювання ч. 5 ст. 301 КПК України суперечить презумпції невинуватості. Відсутній обов'язок надавати копії матеріалів під час закінчення дізнання у разі скерування до суду клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності.

З'ясовано, що статтею 290 КПК України не передбачено спеціальних норм щодо особливостей відкриття матеріалів вразливим категоріям учасників кримінального процесу, які через вік, особливості психологічного чи фізичного стану, не можуть ознайомитись з відкритими матеріалами, або ж у разі ознайомлення не зможуть використати отриману інформацію для захисту

своїх прав та законних інтересів. Особам, які через вік, особливості психологічного чи фізичного стану, не можуть реалізувати своє право на ознайомлення з матеріалами під час відкриття матеріалів, доступ до матеріалів надається, залежно від їхнього процесуального статусу, з обов'язковим відкриттям матеріалів їхньому захиснику, представнику, законному представнику.

Проаналізовано ст. 483¹¹ КПК України, яка передбачає відкриття матеріалів представнику юридичної особи, та констатовано, що вона містить значну кількість недоліків, для усунення яких запропоновано викласти ст. 483¹¹ КПК України у новій редакції.

Також визначено специфіку відкриття матеріалів, зібраних стороною захисту. З'ясовано, що залежно від наявності чи відсутності запиту прокурора відкриття матеріалів є обов'язком чи правом сторони захисту. Але навіть в тих випадках, коли це обов'язок сторони захисту, вона не зобов'язана відкривати всі матеріали, які може зібрати, а лише ті, що зазначені у ч. 6 ст. 290 КПК України, і які бажає використати як докази у суді. Законодавець не передбачив обов'язку сторони захисту надавати для ознайомлення специфічні докази, які можуть бути зібрані, за загальним правилом, тільки у провадженнях щодо кримінальних проступків. Запропоновано виправити цей недолік.

Встановлено, що не врегульованою на законодавчому рівні є процедура відкриття матеріалів одними суб'єктами сторони захисту іншим суб'єктам сторони захисту, щодо яких здійснюється провадження, їхнім захисникам, законним представникам – у випадку наявності декількох осіб, щодо яких здійснюється провадження, чиї інтереси у провадженні можуть не збігатися. У зв'язку з чим запропоновано відповідні зміни до КПК України.

Констатовано, що, зважаючи на окремі розбіжності у формулюванні ч. ч. 6, 7, 8, 9, 12 КПК України, помітною є відсутність чіткої позиції законодавця щодо відкриття матеріалів, зібраних стороною захисту, приватним особам, зазначеним у ч. ч. 7, 8 ст. 290 КПК України, а також законному представнику та представнику потерпілого. У зв'язку з чим

встановлено необхідність внесення змін до норм ст. 290 КПК України, які б передбачали відповідний обов'язок сторони захисту відкрити зібрані нею матеріали цим суб'єктам і уточнювали б особливості підтвердження факту надання їм доступу до таких матеріалів.

З'ясовано, що судовою практикою в цілому вирішено неврегульоване на законодавчому рівні питання надання у провадженнях щодо кримінальних проступків стороні обвинувачення матеріалів, зібраних стороною захисту. Проте для пришвидшення ознайомлення з матеріалами сторони захисту в цих випадках запропоновано внести зміни до КПК України, прописавши обов'язок сторони захисту під час отримання копій матеріалів дізнання надавати копії зібраних нею матеріалів стороні обвинувачення.

Досліджено проблеми зловживання учасниками кримінального процесу своїми правами під час відкриття матеріалів. Встановлено, що на законодавчому рівні передбачити конкретний універсальний строк для ознайомлення з матеріалами чи визначити формулу, за допомогою якої можна було б вирахувати строк ознайомлення, неможливо.

Третій розділ дисертації присвячено особливостям відкриття матеріалів у кримінальному процесі України після закінчення досудового розслідування.

Встановлено, що відкриття матеріалів може відбуватися під час підготовчого провадження. При цьому відкриття матеріалів під час підготовчого провадження не варто ототожнювати з правом на ознайомлення з матеріалами відповідно до ч. 2 ст. 317 КПК України. Відкривати можна лише додаткові матеріали (в розумінні ч. 11 ст. 290 КПК України) або ж матеріали дізнання (відповідно до абз. 2 ч. 2 ст. 314 КПК України), тоді як право на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження (кримінальною справою) відповідно до ч. 2 ст. 317 КПК України мають учасники судового провадження, зокрема і ті, які набули відповідного статусу після закінчення досудового розслідування.

Вивчено специфіку відкриття матеріалів під час розгляду кримінального провадження по суті судом першої інстанції, яка, в переважній більшості,

сформована судовою практикою. Звернуто увагу на можливості на цій стадії відкрити матеріали, які були отримані під час досудового розслідування, але в розумінні, наприклад, ст. 84 КПК України не є самостійними доказами, та на можливості відкриття матеріалів, у зв'язку з пасивною позицією сторони захисту під час відкриття матеріалів на етапі завершення досудового розслідування. Зауважено на проблемах, які виникають під час письмового підтвердження факту надання доступу до додаткових матеріалів. Запропоновано внесення змін до ч. 11 ст. 290 КПК України із врахуванням сформованої практики відкриття матеріалів під час розгляду кримінального провадження судом.

Акцентовано увагу на можливості відкриття матеріалів, отриманих під час здійснення тимчасового доступу до речей та документів, проведеного за ухвалою суду (ч. 2 ст. 333 КПК України), а також під час проведення слідчих (розшукових) дій у порядку ч.ч. 3-5 ст. 333 КПК України (ч. 6 ст. 333 КПК України) і у разі висунення додаткового обвинувачення чи початку провадження щодо юридичної особи відповідно до ч. 2 ст. 339 КПК України.

При цьому обґрунтовано необхідність зміни процедури відкриття матеріалів, отриманих за ухвалою (дорученням) суду відповідно до частин 3-6 ст. 333 КПК України, зобов'язавши прокурора надавати суду матеріали, отримані за ухвалою (дорученням) суду для того, щоб суд міг забезпечити ознайомлення з такими матеріалами тих учасників кримінального провадження, чиїх інтересів вони стосуються.

Підкреслено, що відкриття матеріалів під час перегляду судового рішення судом апеляційної інстанції (у разі їх невідкриття під час досудового розслідування або провадження в суді першої інстанції) нерозривно пов'язане із питанням про можливість у виняткових випадках первинного чи повторного дослідження доказів на цій стадії.

Ключові слова: відкриття матеріалів, доступ до матеріалів, завершення досудового розслідування, змагальність, кримінальне провадження,

матеріали, ознайомлення з матеріалами, сторона захисту, сторона обвинувачення, судові провадження.

ABSTRACT

Vakoliuk Y. O. Disclosure of materials to the other party in criminal proceedings in Ukraine. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the speciality 081 Law.
– National University of Ostroh Academy, Ostroh, 2025

The dissertation is devoted to the study of the procedure for disclosing materials to the other party in criminal proceedings in Ukraine through the elucidation of the essence, theoretical and practical aspects of this procedure.

The first chapter of the dissertation provides a general theoretical description of the procedure for disclosure of materials to the other party in criminal proceedings in Ukraine.

It has been established that certain aspects of the issue of disclosure of materials to the other party have been and are being studied by theorists and practitioners in the field of criminal procedure. Researchers have also paid attention to related issues connected with the disclosure of materials to the other party, in particular, the issue of familiarisation with the materials of the pre-trial investigation before its completion, providing access to materials, mainly of the pre-trial investigation, etc. However, no dissertations devoted to a comprehensive study of the issue of disclosure of materials under The Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter referred to as the CPC of Ukraine) have been written to date, so this dissertation is the first comprehensive study in Ukraine of the procedure for disclosure of materials to the other party in criminal proceedings in Ukraine.

The prerequisites for the implementation of the mutual disclosure of materials procedure in 2012 by CPC of Ukraine were studied. In addition, attention is drawn to similar procedures for granting access to materials upon completion of pre-trial investigations, as provided for in the criminal procedural legislation of the United

Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, the Federal Republic of Germany, France, Japan, and the Republic of Poland.

Based on the analysis of the concepts of “disclosure of materials”, “familiarisation with materials” and “access to materials” (as well as concepts derived from them), it was found that both at the legislative level and in the practice of implementing criminal procedural norms these concepts are often unjustifiably equated, and there is sometimes inconsistency in defining the relationship between these concepts. The author's definition of the concept of ‘disclosure of materials’ as provided for in article 290, part 5 of article 301, paragraph 2 of part 2 of article 314, parts 2 and 6 of article 333, part 2 of article 339, part 1 of article 479-1, and article 483-11 of the CPC of Ukraine is a procedure (a set of procedural actions and decisions) whereby the subjects of criminal proceedings specified in the CPC of Ukraine receive copies of materials or access to documents and other material objects that prove the circumstances of the subject of cognition in criminal proceedings, with these subjects being given the opportunity to familiarise themselves with them and, with the exceptions provided for by the CPC of Ukraine, to make extracts, copy or otherwise reflect the information contained in such materials.

The significance of disclosing materials to the other party in criminal proceedings in Ukraine has been clarified. It has been established that this procedure is a form of implementation of conventional, constitutional and criminal procedural principles.

In addition, the legal and factual grounds and conditions for the disclosure of materials by various participants in the proceedings at the stage of completion of the pre-trial investigation have been determined. Based on the study of the grounds and conditions for the disclosure of materials, it is proposed to supplement part 7 and part 8 of article 290 of the CPC of Ukraine with the obligation of private persons specified in these parts to notify, after familiarisation with the materials disclosed in accordance with article 290 of the CPC of Ukraine by the parties, of the availability

of materials collected by them that they wish to use in court as evidence and to provide access to such materials to the prosecution and the defence.

The procedural activities of participants in criminal proceedings when opening materials during the completion of pre-trial investigations in criminal proceedings in Ukraine are analysed in the second chapter.

Attention is drawn to the imperfection of legal technique, which leads to the violation of the rights of the victim, due to the absence in part 7 of article 290 of the CPC of Ukraine of an indication on the disclosure of materials to the representative and legal representative of the victim.

It has been established that the consequences of non-disclosure of materials depend both on the type of such materials and on the entities that should disclose them. It has been determined that when disclosing pre-trial investigation materials, it is mandatory to disclose written materials that constitute independent evidence within the meaning of, first and foremost, article 84 of the CPC of Ukraine. Access must be provided to objects of the material world (e.g., material evidence), but failure to disclose them, in the event of inactive behaviour on the part of the defence, does not lead to the inadmissibility of evidence, as does failure to disclose objects of expert examination and documents indicating the adoption of procedural decisions.

The need to amend the CPC of Ukraine to provide for the application of the procedure specified in part 10 of article 290 of the CPC of Ukraine when deciding on the issue of providing access to information that has been deleted in accordance with part 5 of article 290 of the CPC of Ukraine has been substantiated.

It has been determined that the legislative regulation of the procedure for disclosing investigation materials contains a number of deficiencies. The very wording of part 5 of article 301 of the CPC of Ukraine contradicts the presumption of innocence. There is no obligation to provide copies of materials at the end of the investigation in the event of a motion to the court for exemption from criminal liability.

It has been established that article 290 of the CPC of Ukraine does not contain special rules regarding the disclosure of materials to vulnerable categories of participants in criminal proceedings who, due to their age, peculiarities of their psychological or physical condition, are unable to familiarise themselves with the disclosed materials, or who, if they do familiarise themselves with the materials, will be unable to use the information obtained to protect their rights and legitimate interests. Persons who, due to their age, psychological or physical condition, are unable to exercise their right to familiarise themselves with the materials during the disclosure of materials, are granted access to the materials, depending on their procedural status, with the mandatory disclosure of the materials to their defence counsel, representative or legal representative.

Article 483-11 of the CPC of Ukraine, which provides for the disclosure of materials to a representative of a legal entity, has been analysed and found to contain a significant number of shortcomings. To correct these shortcomings, it was proposed that article 483-11 of the CPC of Ukraine be revised.

The specifics of disclosing of the materials collected by the defence have also been determined. It has been established that, depending on whether or not there is a request from the prosecutor, the disclosure of materials is either an obligation or a right of the defence. However, even in cases where it is the duty of the defence, it is not obliged to disclose all the materials it can collect, but only those specified in part 6 of article 290 of the CPC of Ukraine and which it wishes to use as evidence in court. The legislator did not provide for the obligation of the defence to provide specific evidence for familiarisation, which, as a general rule, can only be collected in proceedings concerning criminal offences. It is proposed to correct this shortcoming.

It has been established that the procedure for disclosing materials by some members of the defence team to other members of the defence team involved in the proceedings, their defence counsel, and legal representatives – in cases where there are several persons involved in the proceedings whose interests in the proceedings

may not coincide – is not regulated at the legislative level. In this regard, appropriate amendments to the CPC of Ukraine have been proposed.

It has been noted that, given certain discrepancies in the wording of parts 6, 7, 8, 9, and 12 of the CPC of Ukraine, there is a lack of a clear position on the part of the legislator regarding the disclosure of materials collected by the defence to private individuals specified in parts 7 and 8 of article 290 of the CPC of Ukraine, as well as to the legal representative and representative of the victim. In this context, it has been determined that the provisions of article 290 of the CPC of Ukraine need to be revised to include a corresponding obligation for the defence to disclose the materials it has collected to these entities and to clarify the specifics of confirming that they have been granted access to such materials.

It has been established that judicial practice has generally resolved the issue of providing the prosecution with materials collected by the defence in proceedings concerning criminal offences, which is not regulated at the legislative level. However, in order to speed up familiarisation with the defence materials in such cases, it is proposed to amend the CPC of Ukraine, stipulating the obligation of the defence to provide copies of the materials it has collected to the prosecution when receiving copies of the investigation materials.

The problems of abuse of rights by participants in criminal proceedings during the disclosure of materials were examined. It was established that it is impossible to provide for a specific universal period for familiarisation with the materials at the legislative level or to determine a formula by which the period of familiarisation could be calculated.

The third chapter of the dissertation is devoted to the peculiarities of disclosure of materials in criminal proceedings in Ukraine after the completion of pre-trial investigation.

It has been established that disclosure of materials may take place during preparatory proceedings. At the same time, disclosure of materials during preparatory proceedings should not be equated with the right to familiarisation with materials in accordance with part 2 of article 317 of the CPC of Ukraine. Only

additional materials (within the meaning of part 11 of article 290 of the CPC of Ukraine) or materials of the inquiry (in accordance with paragraph 2 of part 2 of article 314 of the CPC of Ukraine) may be disclosed, while the right to familiarisation with the materials of criminal proceedings (criminal case) in accordance with part 2 of article 317 of the CPC of Ukraine is held by participants in court proceedings, including those who acquired the relevant status after the end of the pre-trial investigation.

The specifics of disclosing materials during the consideration of criminal proceedings on the merits by the court of first instance, which, in the vast majority of cases, are formed by judicial practice, have been studied. Attention is drawn to the possibility at this stage of disclosing materials that were obtained during the pre-trial investigation but which, within the meaning of, for example, article 84 of the CPC of Ukraine, are not independent evidence, and to the possibility of disclosing materials in connection with the passive position of the defence during the disclosure of materials at the stage of completion of the pre-trial investigation. Attention is drawn to the problems that arise during the written confirmation of the fact of providing access to additional materials. It is proposed to amend part 11 of article 290 of the CPC of Ukraine, taking into account the established practice of opening materials during the consideration of criminal proceedings by the court.

Attention was drawn to the possibility of disclosing materials obtained during temporary access to items and documents carried out by court order (part 2 of article 333 of the CPC of Ukraine), as well as during investigative (search) actions in accordance with parts 3-5 of article 333 of the CPC of Ukraine (part 6 of article 333 of the CPC of Ukraine) and in the case of additional charges being brought or proceedings being initiated against a legal entity in accordance with part 2 of article 339 of the CPC of Ukraine.

The need to change the procedure for opening materials obtained by court order (instruction) in accordance with parts 3-6 of article 333 of the CPC of Ukraine, obliging the prosecutor to provide the court with materials obtained by court order

(instruction) so that the court can ensure familiarisation with such materials by those participants in criminal proceedings whose interests they concern.

It is emphasised that the disclosure of materials during the review of a court decision by a court of appeal (if they were not disclosed during the pre-trial investigation or proceedings in the court of first instance) is inextricably linked to the question of the possibility, in exceptional cases, of a primary or repeated examination of evidence at this stage, in particular if the parties have filed a motion for their examination or if they have been obtained after the contested court decision has been rendered at this stage.

Key words: disclosure of materials; access to materials; completion of pre-trial investigation; adversarial proceedings; criminal proceedings; materials; familiarisation with materials; defence party; prosecution party; court proceedings.